

Lacan'da Oedipus Kompleksinin Dönüşümü

 RUMEYSA SEVEN^a

Geliş Tarihi: 26.09.2024 | Kabul Tarihi: 29.10.2024

Öz: Bu çalışma, Sigmund Freud'un Oedipus kompleksi teorisine Jacques Lacan ve Claude Lévi-Strauss'un getirdiği eleştirileri ve dönüşümleri ele almaktadır. Freud, Oedipus kompleksini bireysel bilinçdışında şekillenen biyolojik ve cinsel bir süreç olarak tanımlarken, Lacan, bu kavramı dilsel, yapısal ve sembolik bir çerçevede yeniden yorumlamıştır. Lacan'ın teorisinde ayna evresi ve ikincil özdeşleşme süreçleri, bireyin kimlik gelişiminde kritik bir öneme sahiptir. Arzunun düzenlenmesi ve sembolik baba figürünün rolü, bireyin bilinçdışı ve toplumsal yapıdaki yerini anlamada belirleyici faktörler olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, Claude Lévi-Strauss'un mitolojik analizlerinden ilham alan Lacan, Oedipus mitini bireysel bir fenomen olmanın ötesinde, toplumsal yapıların ve kültürel normların sembolik bir temsili olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda, çalışmada Lacan'ın Oedipus kompleksine yönelik eleştirilerinin, psikanaliz teorisini bireysel düzeyden toplumsal ve kültürel bağlama taşıdığı gösterilmiştir. Çalışmanın amacı, Oedipus kompleksinin bireysel, toplumsal ve yapısal boyutlarını çok yönlü bir perspektifle inceleyerek, psikanaliz teorisinin teorik ve uygulamalı anlamda nasıl dönüştüğünü ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Lacan, Freud, Oedipus, Baba, arzu.

^a İğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
rumeysa.seven@igdir.edu.tr

The Transformation of the Oedipus Complex in Lacan

Abstract: This study deals with the criticisms and transformations of Sigmund Freud's theory of the Oedipus complex by Jacques Lacan and Claude Lévi-Strauss. While Freud defined the Oedipus complex as a biological and sexual process shaped in the individual unconscious, Lacan reinterpreted this concept in a linguistic, structural and symbolic framework. In Lacan's theory, the mirror phase and secondary identification processes have critical importance in the individual's identity development. The regulation of desire and the role of the symbolic father figure stand out as decisive factors in understanding the individual's place in the unconscious and social structure. Moreover, Lacan, inspired by Claude Lévi-Strauss' mythological analyses, considered the Oedipus myth as a symbolic representation of social structures and cultural norms rather than an individual phenomenon. In this context, the study demonstrates that Lacan's criticism of the Oedipus complex moves psychoanalytic theory from the individual level to the social and cultural context. The aim of the study is to examine the individual, social and structural dimensions of the Oedipus complex from a multifaceted perspective and to reveal how psychoanalytic theory has been transformed into theoretical and practical terms.

Keywords: Lacan, Freud, Oedipus, Father, desire.

Giriş

Oedipus kompleksi, psikanalizin kurucusu Sigmund Freud'un insan psikolojisini anlamak için geliştirdiği temel kavramlardan biridir. Freud, bu kompleksi bireysel bilinçdışında cinsellik, ailevi çatışmalar ve kimlik gelişimi etrafında şekillenen bir süreç olarak tanımlamıştır. Ancak, bu kavramın psikanalizdeki rolü, Jacques Lacan ve Claude Lévi-Strauss gibi düşünürler tarafından daha geniş bağlamlarda yeniden değerlendirilmiştir. Lacan, Freud'un bireysel ve biyolojik odaklı yaklaşımına eleştiriler getirerek, Oedipus kompleksini dilsel, yapısal ve sembolik bir çerçeveye taşımıştır. Aynı zamanda Lévi-Strauss'un yapısal antropolojiye dair çalışmaları, Lacan'ın Oedipus kompleksini yalnızca bireysel bir olgu değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamiklerin bir parçası olarak yeniden yorumlamasına ilham vermiştir.

Lacan'ın Oedipus kompleksine yönelik eleştirileri, psikanaliz teorisinin sınırlarını genişleterek bireysel psikolojiden toplumsal yapılar ve kültürel normlara geçişi mümkün kılmıştır. Freud'un biyolojik ve bireysel bir süreç olarak ele aldığı Oedipus kompleksi, Lacan'ın teorisinde dil, arzu ve sembolik düzen bağlamında yeniden şekillenmiştir. Lacan, bireyin kimlik gelişiminde ve bilinçdışı süreçlerinde dilsel yapıların ve sembolik düzenin belirleyici bir rol oynadığını savunur. Bu bağlamda, baba figürü, yalnızca bireysel otoriteyi değil, aynı zamanda yasaların ve toplumsal düzenin sembolik temsilcisini ifade eder.

Lacan'ın Oedipus kompleksine getirdiği yenilikçi yaklaşım, mitolojik ve antropolojik bağlamlarla da zenginleşmiştir. Lévi-Strauss'un mitlerin yapısal analizine yönelik çalışmaları, Lacan'ın psikanalitik teorisine yeni bir perspektif kazandırmıştır. Oedipus miti, yalnızca bireyin psikolojik gelişimindeki bir sembol olarak değil, aynı zamanda toplumsal yapıların işleyişini anlamak için kullanılan bir araç olarak yeniden değerlendirilmiştir. Bu yeniden yorum, Oedipus kompleksinin bireysel psikolojinin ötesine geçerek kültürel ve toplumsal dinamikleri anlamada bir köprü işlevi görmesini sağlamıştır.

Bu çalışma, Oedipus kompleksinin Lacan'ın perspektifiyle yeniden değerlendirilmesini ve Freud'un klasik yaklaşımı ile Lévi-Strauss'un yapısal antropolojisinin bu teorideki etkilerini ele almaktadır. Aynı zamanda, Lacan'ın ayna evresi ve ikincil özdeşleşme süreçlerine dair katkıları, bireyin kimlik gelişiminde arzusun ve sembolik düzenin rolü ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Oedipus kompleksinin bireysel, toplumsal ve kültürel boyutlarını çok yönlü bir perspektifle analiz ederek, psikanaliz teorisinin hem teorik hem de uygulamalı düzeyde nasıl dönüştüğünü ortaya koymaktır.

Lacan'ın İlk Dönem Oedipus Yorumu

Lacan'ın ilk dönem yazıları, Oedipus kompleksine odaklanır ve Oedipus kompleksini yenilikçi yollarla Freud'un tasvirinden yararlanarak savunur ama aynı zamanda Lacan'ı Freud'dan ayırır. Ancak 1969 ile 1971 yılları arasında, Lacan'ın *Psikanalizin Öteki Yüzü*'ndeki (*The Other Side of Psychoanalysis*) Oedipus kompleksine yaklaşımında ani ve eleştirel bir dönüş olur.

Oedipus kompleksinin Lacan için merkezi bir rol oynadığı iyi bilinmektedir. *Psikozlar*, *Nesne İlişkisi* ve *Bilinçdışının Oluşumları* gibi ilk seminerlerinde sürekli, yinelenen ve ısrarla Oedipus kompleksine atıfta bulunur. Gerçekten de kavramsal yapısı onun etrafında dönüyordur. Annenin arzusu, annenin arzusunun nesnesi olarak *fallus*, önce fallus olmak isteyen, sonra fallusa sahip olmayı kabul eden çocuk; Babanın-Adı- bunların hiçbirisi, Oedipus kompleksinin işlevine göndermesi dışında bir anlam ifade etmez. Bütün bunlar, Lacan için Oedipus kompleksine dayanır. Lacan'a göre Oedipus Kompleksi o kadar muhteşem ve karmaşık bir mekanizmadır ki, bir çocuktaki fobi, histerinin doğası ve saplantılı nevroz ya da psikoz, fetişizm ve transseksüalizmin ya da erkeklik ve kadınlığın oluşması için gerekli koşulların oluşturulması gibi psikanaliz ile ilgili herhangi bir şeyi iyi açıklamak için, ona başvurulmalıdır.¹

¹ Russell Grigg, "Beyond the Oedipus Complex", *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*, (Ed. Justin Clemens and Russell Grigg), Duke University Press, London, 2006, s. 50.

Oedipus kompleksi olmadan nevroz, psikoz ya da sapkınlığı anlamanın, cinselliği düşünmenin hiçbir yolu yoktur. Oedipus kompleksine sürekli geri dönüş, Lacan'ın, psikanalizin mihenk taşı olarak ona atıfta bulunulmadan hiçbir şeyin anlaşılamayacağına olan inancını gösterir. Freud Oedipus kompleksini “nevrozların çekirdeği” olarak adlandırırken, Lacan daha da ileri giderek Oedipus kompleksinin analitik deneyimin tüm alanını kapsadığını ve disiplinin öznelliğe atadığı sınırı belirlediğini bildirir.

Lacan'ın yazılarındaki Oedipus kompleksi yaklaşımı, 1969'dan önceki ve 1969'dan sonraki olarak ikiye ayrılır. 1959-60'ta sunulan *The Ethics of Psychoanalysis, Four Fundamentals of Psychoanalysis, Écrits*'te ve 1964-1966'dan önce yayınlanan makalelerinde Lacan'ın ilk dönem Oedipus kompleksi yorumu okunabilir. Bu dönemde Lacan, Oedipus kompleksini hem teorik hem de antropolojik bir bakış açısıyla savunur. Lacan 1969'dan önceki ilk Oedipus kompleksi tasvirinde, Oedipus kompleksini dört yönüyle savunur: birincisi, Oedipus kompleksi ile süperegö arasındaki bağlantı aracılığıyla suçu açıklamak; ikinci olarak, *Yasanın* oluşumunu *Non du Père/Nom du Père* [Babanın Numarası/Babanın Adı] aracılığıyla göstermek; üçüncüsü, ikincil özdeşleşmeyi açıklamak ve son olarak arzuyu açıklamak.

Oedipus kompleksinin ilk açıklaması, Freud'un *Totem ve Tabu* adlı eserinde “ilkel kabile miti” aracılığıyla ifade edilen suçluluğun tanıtılmasına odaklanır. Lacan şöyle der; “Açıkça burada, Freud'un eseri *Totem ve Tabu*'nun, onu geçersiz kılan mitsel döngüsellığe rağmen hala sahip olduğu anlam yatar. Mitolojik bir olaydan -babanın öldürülmesi- bu olaya anlamını veren öznel boyutu türetir; suçluluk.”² Bu suçluluk, dar anlamda babaya yönelik ikircikli duygularla bağlantılıdır. Bu suçluluk süperegöda da yankılanır, çünkü Lacan'a göre süperegöya ne kadar çok itaat ederseniz o kadar suçlu olursunuz. Kendi deyimiyle “... süperegö adı verilen biçim, öyle bir ekonomiye göre işler ki, kişi ona ne kadar fedakârlık yaparsa o kadar

² Jacques Lacan, *Écrits: The First Complete Edition in English*, trans. Bruce Fink, W.W. Norton & Company, NY, 2006, s. 117.

fazlasını talep eder.”³ Diğer bir deyişle, süper-egoya ne kadar çok itaat ederseniz, süper-egoyu sürdürmeye o kadar yerleşirsiniz, ancak süper-egonun imkânsız ideallerine ulaşamayacağınız için, süper-egoya uygun yaşamaya ne kadar çok çalışırsanız, o kadar başarısız olursunuz. Ve bu nedenle, süper-egoya uygun yaşamadığınız için daha çok *suçlu* olursunuz. Süperego, Oedipus kompleksi ile iki şekilde bağlantılıdır. İlk olarak hem Oedipus kompleksinde hem de süper-egoda kanıtlanan suçluluğun bağlayıcı özelliği aracılığıyla, ikinci olarak da Oedipus kompleksinin süper-egodan nasıl önce geldiğini gelişimsel bir yaklaşım açısından açıklamak şeklinde.

Süper-ego babanın karakterini korur, Oedipus kompleksi ne kadar güçlüyse ve (otoritenin, dini öğretimin, eğitimin ve okumanın etkisi altında) baskıya ne kadar çabuk yenik düşerse, süper-egonun ego üzerindeki hakimiyeti vicdan veya belki de bilinçsiz bir suçluluk duygusu şeklinde daha katı olacaktır.⁴

Oedipus kompleksinin ikinci açıklaması, *Yasanın* kaynağı olarak babaya odaklanır. Lacan bu fikri, Freud’un *Totem ve Tabu*’daki sunumuna ve kültürün kökenleri olarak ilkel sürü tartışmasına dayanarak geliştirir. Bu amaca ulaşmak için Lacan, *Non du Père/Nom du Père* [*Babanın Numarası/Babanın Adı*] terminolojisini ortaya koyar. Babanın Adının Babanın *Hayır*’ıyla nasıl eşanlamlı olduğunu gösteren ilginç bir kelime oyunudur bu. Lacan’a göre bu baba tasviri, Freud’un babayı arzuya müdahale eden biri olarak tasvirinin bir detaylandırmasıdır. Lacan ilk *Yasayı* şu şekilde tanımlar;

Bu nedenle ilk Yasa, evlilik bağlarını düzenlerken kültürün yasasını doğanın yasasının üzerine koyan Yasadır. Doğanın yasası çiftleşme yasasına tabidir. Ensest yasağı, bu Yasanın yalnızca öznel eksenidir ve öznenin seçmesinin yasak olduğu nesneyi anneye ve kız kardeşlere indirgeyen modern eğilim tarafından açıkça ortaya konmuştur, üstelik

³ Jacques Lacan, *The Seminar Of Jacques Lacan, Book VII, The Ethics of Psychoanalysis 1959-1960*, Edited by Jacques-Alain Miller, W.W. Norton & Company, NY, 1997, s. 302.

⁴ Sigmund Freud, “The Ego and the Id” (1923), *Sigmund Freud: A Brief Life*, trans. Joan Riviere, W. W. Norton & Company, London, 1989, s. 30.

tam yetki onların ötesinde henüz tam olarak verilmemiştir.⁵

Bu ilksel *Yasa*, yalnızca nesne seçimine odaklanır ve Freud'un totem yasaları aracılığıyla tasvir ettiği gibi her türlü ailevi ilişkiyi yasaklar. Bu *Yasa* ancak dille ifade edilebildiği ve nesilden nesile aktarılabilirdi için Lacan bunun sembolik olduğunu vurgular. Lacan ayrıca, Freud'un ilkel kabile açıklamasına göre, Baba'nın bu *Yasa* ile eşanlamlı olarak görüldüğünü vurgular. Bu da Baba'nın bu *hayır*'ı söylediğine göre, kaçınılmaz olarak bu yasanın kaynağı ve menşei olarak görüldüğü sonucuna götürür. "Tarihsel zamanın başlangıcından bu yana, kişiliğini yasa figürüyle özdeşleştiren sembolik işlevin temelini, *babanın adına* olduğunu kabul etmeliyiz."⁶ Dolayısıyla Lacan'da *Babanın Adı* ve Baba'nın *Hayır*'ı eşanlamlı olarak kullanılır ve esasen arzu nesnelerini belirleyen ailevi ilişkileri yasaklaması açısından Oedipus kompleksiyle bağlantılıdır. Baba, *Yasanın* kaynağı olarak görüldüğünden, kültürel bir müdahale işlevi gören Oedipus kompleksi bu yasağın ifadesidir. Bunu Lacan, "Cinsel nesne seçiminin Oedipus kompleksine bağlı olduğu gerçeğiyle örneklendiği gibi, bu olgunlaşmanın normalleşmesi bundan böyle insanda kültürel müdahaleye bağlıdır"⁷ şeklinde tasvir eder.

Oedipus kompleksinin üçüncü açıklaması, ikincil özdeşleşmenin uygulanmasıdır. Lacan, ilk özdeşleşmenin ayna evresinde gerçekleşmesinden bu yana bu ikincil özdeşleşmeye atıfta bulunur. Lacan ayrıca bunun, Freud'un Oedipus kompleksini aynı cinsiyetten ebeveynle özdeşleşme açısından açıklamasının önemli bir parçası olduğunu altını çizer. Bu özdeşleşme nosyonu, Freud'un *Totem ve Tabu*'daki argümanının devamıdır. Freud, saplantılı nevroz örneklerinde, babayla özdeşleşmenin yanı sıra babaya karşı ikircikli duygusal tutum üzerinde durur. Freud, Oedipus kompleksi ile ilkel kabile miti arasında bir ayrım yaparken, Lacan daha önceki yazılarında bu ayrımı çöktürür.

Burada onun Oedipus karmaşasının işleviyle diyalektik bağını nasıl

⁵ Lacan, *Écrits*, s. 229.

⁶ Lacan, *Écrits*, s. 230.

⁷ Lacan, *Écrits*, s. 79.

kavradığımı göstereceğim. Normal biçimiyle işlevi, tam olarak öznenin tanımlayıcı olarak yeniden şekillendirilmesini ve -Freud'un psişik dinamiklerinin "topografik" koordinasyonuna ihtiyaç duyduğunda yazdığı gibi- aynı cinsten ebeveyn imagosunun içe yansıtılmasıyla ikincil bir özdeşleşmeyi belirten yüceltme işlevidir.⁸

Bu nedenle Lacan, Oedipus kompleksinin ışığında ikincil özdeşleşmenin bir sonucu olarak Oedipus kompleksini saldırganlık açısından doğrulamak için kurtarıcı bir nitelik olarak ikincil özdeşleşmeyi vurgulamakta haklıdır.

Oedipus kompleksinin dördüncü açıklaması, arzu kavramına odaklanır. Genel olarak psikanaliz içinde arzunun önemine değinen Lacan şöyle yazar:

Psikanalizin en doğal işlevi diyebileceğimiz arzu hakkında bize gösterdiği şey, türün hayatta kalması ona bağlı olduğu için, yalnızca failiği, sahiplenilmesi ve hatta normalliliği bakımından öznenin tarihinin kazalarına (olasılık olarak travma kavramı) tabi kılınması değildir ama aynı zamanda tüm bunlar, müdahale etmek için bu kazalar olmadan çok iyi yapabilen yapısal elemanların yardımını gerektirir.⁹

Başka bir deyişle, bu travmanın önemi, tıpkı Lacan'ın arzu nesnesinin belirlenimini Oedipus kompleksine bağlaması gibi, Oedipus kompleksine dahil olan çok önemli bir gelişimsel andır. *Yasanın* sembolü olan Baba, bu *Yasanın* kaynağı olarak görülür ve sonuç olarak arzuya müdahale eden kişi olarak hareket eder. Sonuç olarak arzu, tarihsel bir perspektiften Oedipus kompleksine kaydedilirken, Lacan arzuyu yapısal bir yaklaşımla Oedipus kompleksi aracılığıyla açıklar.

Lacan'ın Oedipus kompleksine yaptığı önemli katkı, Oedipus kompleksinin Freud'un yazılarında yalnızca cinsel gelişimde fallik aşamadan gizli aşamaya geçişi açıklamadan daha büyük bir rol oynadığını kabul etmesidir. Lacan *Écrits*'te, *Psikanalizin Öteki Yüzü*'nde

⁸ Lacan, *Écrits*, s. 95

⁹ Lacan, *Écrits*, s. 687.

yeniden ele aldığı Oedipus kompleksine eleştirel bir yaklaşım göstermeye başlar. Lacan yazar:

Çünkü [Oedipus] miti kendisini cinsel rekabetin kuklasını oynamakla sınırlamaz. İçinde Freud'un koordinatlarını kullanarak düşünmemizi istediği şeyi okumak daha iyi olur, çünkü bunlar kendisinin başlattığı soruya indirgenir: Baba nedir?¹⁰

Lacan, Oedipus kompleksinin tüm odağını, *Psikanalizin Öteki Yüzü*'nün ana odağını oluşturan ve ayrıca Lacan'ın Oedipus kompleksine yönelik eleştirel değerlendirmesinin temelini oluşturan "Baba nedir?" sorusuna kaydırır. Ancak 1969 ile 1971 yılları arasında Lacan, psikanalizin klinik ve teorik bir yönü olarak Oedipus kompleksini giderek daha fazla eleştirmeye başlar. Oedipus'tan, kullanılamaz ve Freud'un rüyası olarak bahsetmesi bu dönemdedir.

Lacan'ın Oedipus'un Ötesine Geçışı

Lacan, ilk seminerlerinde Freud'un Oedipus kompleksi teorisini uzun uzadıya tartışır, detaylandırır ve geliştirir. Bu şekilde ortaya çıkardığı kuramlar psikanalizdeki pek çok konuyu açıklığa kavuşturur ve klinik olarak oldukça yararlıdır. Sonra beklenmedik bir şekilde yavaş yavaş Oedipus kompleksini en iyi ihtimalle yararsız ve alakasız olarak görme ve en kötü ihtimalle de klinik ortamda önemli muhakeme hatalarına götürebileceği noktasına gelir. Seminerlerinde bu dönüşümü görsek de tam olarak buna sebep olan şeyi bilemeyiz. Lacan, bu dönüşüme sebep olan hikâyenin çıkış noktasını paylaşmaz. Birdenbire, Oedipus kompleksinden "Freud'un rüyası" olarak bahsetmeye başlar. Lacan'a göre eğer bu bir rüyaysa, artık paketten çıkarılacak, parçalara ayrılacak ve yeniden inşa edilecek teorik bir yapı olamaz; artık psikanalizin temeli olamaz. Eğer bu Freud'un rüyasıysa, bilinçdışının bir oluşumdur ve bu da onun yorumuna ihtiyacı olduğu anlamına gelir.¹¹

Lacan, *Psikanalizin Öteki Yüzü*'nde Oedipus kompleksine yönelik eleştirel dönüşünü detaylandırır. Lacan için Sofoklesçi Oedipus

¹⁰ Lacan, *Écrits*, s. 688.

¹¹ Grigg, s. 50.

mitinin Freud'un eserlerinde nasıl ele alınması gerektiğinden çok nasıl ele alındığı daha önemli hale gelir. Lacan, antropolojik bir okuma ile, Freud'un bu metni bünyesine katışının psikanalitik bir okuması arasında ayırım yapar.

Lacan'ın, Freud'un Oedipus kompleksine yönelik eleştirisi hem kullanılamaz hem de Freud'un rüyası el ele gider. Lacan bu eleştirel dönüş için iki tanım sunar; bir yandan Oedipus kompleksinin kullanılamaz olduğu ve diğer yandan Oedipus kompleksinin Freud'un rüyası olduğu. Oedipus kompleksinin kullanılamaz olduğu iddiası, Oedipus kompleksinin teorik bir bakış açısının dışında uygulanabilirliğinin başarısızlığında vurgulanır.

Oedipus kompleksinin işe yaramadığını ya da yaptığımız işle hiçbir ilişkisi olmadığını kesinlikle söylemiyorum. Psikanalistlerin işine yaramaz bu doğru ama psikanalistler açıkça psikanalist olmadıkları için bu hiçbir şeyi kanıtlamaz. Psikanalistler, gerçekte aşırı derecede önemli olan bir şeye, yani annenin rolüne giderek daha fazla dahil oluyorlar.¹²

Lacan'a göre, Oedipus kompleksinin kullanılamaz olarak tasviri, Baba'ya verilen aşırı vurgu ile haklı çıkar. Oedipus kompleksini kullanılamaz hale getiren en büyük işlevsel ve kuramsal eleştiri, babanın rolüne yapılan aşırı vurgudur, oysa Lacan, çocuğun yaşamındaki baskın güç olarak anneye işaret eder. Lacan'ın, psikanalizde annenin rolüne ilişkin artan farkındalığa tepkisine bakılırsa, Oedipus kompleksinin kullanılamaz tasviri, annenin önemini baltalayan babanın rolüne aşırı vurgu yapılmasıdır.

Annenin rolü, annenin arzusudur. Bu esastır. Annenin arzusu öyle katlanılabilir, kayıtsız kalınan bir şey değildir. Her zaman ortalığı kapsıyacaktır. Çenesinde olduğun kocaman bir timsah- bu anne. Aniden başına ne geleceği ve tuzağını kapatmasına neden olacağı asla bilinmez. Annemin arzusu budur işte.¹³

Lacan, annenin önemini ve onun ne görmezden gelinebilecek

¹² Jacques Lacan, *The Seminar of Jacques Lacan Book XVII: The Other Side of Psychoanalysis*, ed. Jacques-Alain Miller, tr. Russell Grigg, W. W. Norton, NY, 2007, s. 112.

¹³ Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 112.

ne de taklit edilemeyecek her şeyi tüketen arzusunu vurgular. Annenin arzusunun bu tasviri, babaya odaklanan ve onu vurgulayan klasik Ödipal şemanın tersine çevrilmiş halidir. Oedipus kompleksi, anneyi pasif bir katılımcı olarak betimlemesinde kullanılamaz, bu sayede Lacan annenin nasıl çok daha önemli olduğunu gösterir. Lacan devam eder ve sonuç olarak babanın rolünü şöyle anlatır:

Orada, potansiyel olarak, tuzağının seviyesinde olan ve bir kısıtlama, bir takoz görevi gören, tabii ki taştan yapılmış bir silindir vardır. Buna fallus denir. Aniden kapatırsa sizi koruyan silindirdir bu.¹⁴

Babanın rolü daha sonra annenin her şeyi tüketen arzusuna karşı bir savunma görevi görmektir. Annenin çocuğa çenesini kapatmakla tehdit eden timsah benzetmesi sayesinde baba caydırıcıdır ve çenenin çocuğun üzerine tamamen kapanmasını engelleyen bir takoz görevi görür. Çocuk, annenin her şeyi tüketen arzusundan babanın fallusu aracılığıyla kurtulur. Oedipus kompleksi, annenin rolünü (pasif bir arzu nesnesinin ötesinde) açıklayamadığı için, sonuç olarak babayı gereğinden fazla vurgulamaktadır. Bu, esasen Oedipus kompleksini kullanılamaz hale getirir. Oedipus kompleksinin klasik okumasının en belirgin özelliği, doğrudan baba üzerine kuruludur ve Lacan'ın en önemli unsur olarak gördüğü anne arzusunun altını oyar.

Lacan, Oedipus kompleksini işe yaramaz, ilgisiz bularak reddeder ve ondan "Freud'un Rüyası" olarak söz eder. Oedipus kompleksini Freud'un rüyası olarak açıklamak için Lacan, argümanını rüyalardaki açık (*manifest*) içerik ile gizli (*latent*) içerik arasındaki ayrıma dayandırır. Açık içerik gerçek rüyayı ifade ederken, gizli içerik bunun altında yatan anlamı ifade eder. Bu nedenle Lacan, Freud'un Oedipus kompleksi, *Totem ve Tabu* ve *Musa ve Tektanrıçılık*'ın açık içerik olarak ele alınması gerektiğini öne sürer.

Basitçe, Freud'un bu temel miti nasıl ifade ettiğine bakıldığında, her şeyi Oedipus ile aynı sepete koymanın gerçekten yanlış olduğu açıktır.

¹⁴ Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 112

Tanrı aşkına, tabiri caizse Musa'nın Oedipus ve ilkel sürünün baba-sıyla ne ilgisi var? Orada gerçekten açık içerikten ve gizli içerikten kaynaklanan bir şeyler olmalı. Önerdiğimiz şeyin, Oedipus kompleksini Freud'un rüyası olarak analiz etmek olduğunu söyleyebilirim.¹⁵

Lacan, Freud'un Sofokles'in Oedipus analizinin *Düşlerin Yorumu* bağlamında okunması gerektiğini öne sürer. Bu argümanın, antropolojik veya psikanalitik olarak nasıl ele alınması gerektiği konusunda Oedipus kompleksi için önemli sonuçları vardır.¹⁶ Tedavi-deki fark, ele alınma ve tartışılma biçimindedir; örneğin, antropolojik olarak ele alındığında, kişi Oedipus kompleksini gerçek bir olay olarak ele alırken, psikanalitik olarak ele almak, onu bir semptom gibi ele almak anlamına gelir ve bu nedenle, altında yatan önemi ortaya çıkarmak için yorumlanması gerekir.

Lacan, Oedipus kompleksini Freud'un rüyası olarak adlandırdığında, onu mitten ayırmıştır.¹⁷ İlk kez *Totem ve Tabu*'da geliştirilen ilk baba miti olan Oedipus kompleksi, Freud'un çalışmasında iki biçim alan bir mittir: Sofokles'in oyunundan çıkarılan ile Freud'un kendi icadı olan. Ancak ona rüya diyerek, antropolojik olarak değil, psikanalitik olarak ele alınması gereken bir yer olduğunu ima eder Lacan.

Bir Mit Olarak Oedipus

Antropoloji ve psikanaliz arasındaki fark önemlidir. Lacan, Oedipus kompleksinin antropolojik-psikanalitik tedavisine geçişinde büyük ölçüde Claude Lévi-Strauss'un çalışmalarından, özellikle *Mitlerin Yapısı*'ndan (*The Structural Study of Myth*) esinlenmiştir. Lévi-Strauss, mitlerin altında yatan yapıları ortaya çıkarmak için bir yöntem geliştirir ve mitin anlamının hikâyenin anlatımında değil, mitin öğelerinin veya "mitlerin" birbirleriyle birleştirilmesinde olduğunu gösterir. Bir mit, bir önerme veya bir deyim olarak ele alınır.

Mitin kılık değiştirmiş olsa da dünyanın her yerinde bulunabi-

¹⁵ Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 117.

¹⁶ Grigg, s. 51.

¹⁷ Grigg, s. 52.

leceğine dikkat çeken Lévi-Strauss, çeşitli şekillerde, analiz için bilinen tüm değişkenlerini bir araya toplar. Lévi-Strauss'a göre mitin anlamı, anlatılan hikâyede değil, mitin unsurlarının, *mitlerin* birbirleriyle birleşme biçimindedir. Bir mit, bir fanteziden farklı olmayan bir ifade veya önermedir. Lévi-Strauss bu yöntemi Oedipus kompleksine uygular ve Sophocles'in Oedipus Rex ve Antigone'unun nasıl aynı mitin varyasyonları olduğunu gösterir.¹⁸

Tablo 1: Oedipus Miti

1	2	3	4
Oedipus, annesi Jocasta ile evlenir.	Oedipus, babası Laius'u öldürür.	Oedipus sfenksi öldürür.	"Labdacos" total demektir. "Laius" sol demektir.
Antigone, yasayı hiçe sayarak kardeşi Polynices'i gömer.	Eteocles, kardeşi Polynices'i öldürür.		"Oedipus" şişmiş ayak demektir.
Kan bağları abartılıyor.	Kan bağları küçümseniyor.	Canavarların yok edilmesi	Düzgün yürümede zorluklar
Zıtlıklar İnsan kökenleri		Zıtlıklar Yerli kökenler	
Zıtlıklar			

Kaynak: Lévi-Strauss, s. 433.

1. ve 2. sütunlar zıttır ve 3. ve 4. sütunlar da öyledir, ancak zıtlıklar sembolik olduğu sürece, karşıtlıkları 1. ve 2. sütundan daha az belirgindir. 4. Sütun, insanların dünyevi veya kadim kökenlerini temsil eden yürüme güçlüğüne vurgulamaktadır. Sütun 3, aynı zamanda kadim kökenlerin yadsınması olan canavarların yok edilmesini vurgular. Sütun 1 ve 2, ilişkisel bağlar aracılığıyla insanın kökenine odaklanırken, 3. ve 4. sütunlar kadim köken sorunuyla ilgilidir.

¹⁸ Claude Lévi-Strauss, "The Structural Study of Myth", *The Journal of American Folklore*, 1955, Vol. 68, No. 270, Myth: A Symposium, 1955. s. 428-444.

Dolayısıyla 1. ve 2. sütunlar ile 3. ve 4. sütunlar, insanın kökeni sorusu açısından zıt noktalardır. Lévi-Strauss, bu tabloyu şu şekilde açıklar:

Aynı sütuna ait tüm ilişkiler, çözmemiz gereken ortak bir özellik sergiler. Örneğin, soldaki ilk sütunda gruplanan tüm olaylar, kan bağıyla ilgili ve aşırı vurgulanmış, yani olması gerekenden daha samimi bir muameleye tabi tutulmuştur. O halde ilk sütunun ortak özelliği olarak kan bağlarını abarttığını söyleyelim. Açıktır ki, ikinci sütun da aynı şeyi ifade etmektedir, ancak tersine çevrilmiştir; kan bağlarının küçümsemesi. Üçüncü sütun öldürülmekte olan canavarları ifade eder. Dördüncüsü ile ilgili olarak, bir açıklama sözüne ihtiyaç vardır. Oedipus'un baba soyundaki soyadlarının dikkate değer çağrışımları sıklıkla fark edilmiştir. Bununla birlikte, dilbilimciler genellikle bunu göz ardı ederler, çünkü onlar için bir terimin anlamını tanımlamanın tek yolu, onun görüldüğü tüm bağlamları araştırmaktır ve tam da bu şekilde kullanıldıkları için kişi adlarına herhangi bir bağlam eşlik etmez.¹⁹

Lévi-Strauss'a göre mit, iki karşıtlık ve bunların mit içinde nasıl "köprü kurduğu" etrafında döner. Oedipus miti, orijinal sorunun yerini alan bir tür mantıksal araç sağlar: "bir kişiden mi yoksa iki kişiden mi doğulur? Bir şey, aynısından mı yoksa farklı olandan doğar?" Bu tür bir bağıntıyla, kan bağlarının abartılması, kan bağlarının küçümsemesi anlamına gelir; tıpkı otoktonluktan/yerlilikten kaçma girişiminin onda başarılı olmanın imkansızlığı anlamına gelmesi gibi.²⁰ Dolayısıyla Lévi-Strauss'a göre bu yapısal yaklaşım, Oedipus kompleksinin yapısal yasasını ortaya koymaktadır. Bu yapısal yasa, bir yanda insanın kadim kökeni, diğer yanda iki ebeveyn-den doğumun tanınması gibi iki çelişki arasında geçiş yapmanın imkansızlığıyla yüzleşir. Bununla birlikte, Lévi-Strauss'un Oedipus kompleksine ilişkin analizi iki yönü vurgulanır. Birincisi, Oedipus kompleksinin evrenselliği, çünkü bu Oedipus temasının birbiriyile

¹⁹ Lévi-Strauss, s. 433-434.

²⁰ Lévi-Strauss, s. 434.

hiçbir bağlantısı olmayan farklı kültürlerde bolca varyasyonları vardır. İkincisi, Oedipus mitinin Freud versiyonu, klasik Sofokles mitinin bir varyasyonu ve modern bir versiyonu olarak ele alınmalıdır. Yine de Freud'un versiyonu Sofokles versiyonundan önemli bir şekilde farklıdır, yani otoktonluk/yerlilik sorunu ortadan kalkar ve geriye kalan tek soru "İkiden bir nasıl doğar?" olur.²¹ Lacan bunu cinsel ilişkilerin olasılığına ilişkin bir soru olarak yorumlar.

Lacan, Lévi-Strauss'un mitleri betimlemesinde ve ele alışında görüldüğü gibi Oedipus karmaşası betimlemesini temel alır. Lacan ile Lévi-Strauss arasındaki fark, Lacan'ın mitin bu merkezi çelişkiyi örttüğünü, ancak hakikat kurgunun yapısını alsa da mitte hakikatin olduğunu vurgulamasıdır. "Mit, bugün dilbilimin bir dalı haline gelmiştir. Demek istediğim, mitosla ilgili en ciddi söylenen şey dilbilimden çıkar."²² Lacan mitin dilsel yönünü iki şekilde vurgular, nesilden nesile sesli olarak aktarılır, ama aynı zamanda söylemeye çalıştığını tam olarak ifade edemediği ölçüde yarım sözden ibarettir. Bu yarım yamalak söylem, Lacan'ın genel olarak Lévi-Strauss'un mitleri ve özel olarak Oedipus kompleksini ele alışına ilişkin betimlemesinde belirgindir.

İlişki gruplarını -onun mitleri tanımladığı şekliyle ilişki demetleri söz konusudur- birbirine bağlamanın imkansızlığı aşılır ya da daha doğrusu, birbiriyle çelişen ilişkilerin özdeş olduğunun doğrulanmasıyla yer değiştirir. Bu, her biri diğeri gibi kendi kendisiyle çeliştiği ölçüdedir. Kısacası, yarı-söyleme, gerçeğin her tür dile getirilmesinin iç yasa-sıdır ve onu en iyi somutlaştıran şey mittir.²³

Lacan'a göre yarım söz ve iç yasa, sadece mitlerin ötesine geçer, ancak herhangi bir ifade veya hakikat iddiasına uygulanabilir. Lacan'a göre mitin rolü, karşıt ve çelişen iki öncülü onarmaya çalışırken mitin merkezindeki bu imkansızlığı (çelişkiden kaçınmanın imkansızlığını) örtmektir. Bu imkansızlığın bu şekilde örtülmesi, bir kurgu biçiminde "bir parça anlam" doğurur. Pek çok çekişme, alay

²¹ Grigg, s. 54-55.

²² Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 110.

²³ Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 110.

ve hatta çoğu zaman reddedilme bu kurgusal açıdan ortaya çıkar. Bu nedenle Lacan şöyle yazar: “Mitler üzerine pek çok saçmalık yapılabilir, çünkü bu kesinlikle saçmalama alanıdır. Ve her zaman söylediğim gibi saçmalamak gerçektir. Aynılar. Gerçek, her şeyin söylenmesini sağlar.”²⁴ *Saçmalıkta* bile, tıpkı bir yalanda bir doğruluk unsuru olduğu gibi, bir hakikat unsuru vardır. Lacan’a göre, *saçmalık* olarak kurulabilecek bir kurmacanın ortaya çıkması, gerçeği -her zaman yarım sözden ibaret olan gerçeği- ifade etme girişimindedir. Lacan’a göre bu, kişinin bir anlam çıkarmak zorunda olduğu tüm kurgu ve hayal gücünü deşmesi gereken rüyaların tedavisi için de söylenebilir. Lacan’a göre, yarı-söyleme (gerçeği) ile çelişkili yarı-söylemeyi (doğruyu) uzlaştırmak ve ardından gelen çevreleyen ilgisizlikler arasında imkânsız bir ilişki vardır.²⁵

Lacan bilimin, mitin imkânsızlık noktalarını örtme faaliyetinin tersini yaptığını düşünür. Mit, anlamı ve işlevi olan içeriği üreten bir şeyken bilimin eğilimi, anlamı ve içeriği ortadan kaldıracak kadar indirgemektir. Bilim, onları bir imkansızlığı gösterebileceği noktaya kadar ayırıştırır. Lacan da yazmanın bu süreç için gerekli olduğu ve bilim olmadığını iddia eder ve buna yazı olmadan matematiği de dahil eder. Öte yandan mitin, gerçeği ifade etme biçimi için çok önemli olan konuşma yoluyla ilerlemesi bu nedenle önemlidir. Lacan için mit, Lévi-Strauss’un sözünü ettiği bu “köprü kurmayı”, hayali ve sembolik olanın karışımı olan bir şey üreterek gerçekleştirir ve aslında bu, mitin etrafında inşa edildiği ve orijinal olarak kendisi için formüle edildiği imkânsız, gerçek çekirdeğin üzerini örtmenin bir yoludur. Bilim imkansız yazamaz, mitin de söyleyebileceğinden fazlasını söyleyemez, işte burası ikisinin ortak noktasıdır. Bununla birlikte, bilim, bu imkansızlığı göstermek ve teşhir etmek için sembolik araçları kullanabilmesi ve kullanması bakımından mittten farklıdır. Mit, cevabı olmayan soruları çözmeye yönelik yinelenen girişimlerde sürekli olarak imkânsızlık etrafında döner.²⁶

²⁴ Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 111.

²⁵ Grigg, s. 55.

²⁶ Grigg, s. 55.

Lévi-Strauss'un mit analizi Lacan'a göre, miti bilimden çok fanteziye yaklaştırır. En azından, fanteziyi Lacan'ın yaptığı gibi bir imkânsızlık noktasının yerini alan bir deyim ya da önerme olarak veya hem imkânsızlığın yerini gösteren hem de fantazmatik bir anlam bolluğu aracılığıyla onu tıkayan kadın ve erkek arasındaki cinsel ilişki gibi bir *çelişki* olarak düşündüğümüzde yaklaşmış olur.

O halde dört alanı birbirinden ayırmak gerekir: mit, fantezi, bilim ve psikanaliz. Bir yanda bilim ile diğer yanda fantezi ve mit arasındaki fark, her birinin gerçeğe verdiği tepkiye indirgenir. Lacan'ın sezgisi, psikanalizin bilimle ortak paydada bulunduğu noktanın bu olduğunu görmektir ve tutkusu, psikanalizi bu noktada daha bilimsel hale getirmektir.²⁷

Lacan, Oedipus kompleksini bir mit olarak ele alırken, gizli içeriğin aksine onun gizli içeriğine odaklanır. Bu esasen Lacan'ın miti tanımlamasıdır, "Mit nedir? Hepiniz birden cevap vermeyin. Açık bir muhtevadır."²⁸ *Düşlerin Yorumu*'nda, Freud açık içerik ile gizli içerik arasında ayrım yapar. *Açık (manifest)* içerik, rüyanın gerçek, gerçek konusunu ifade ederken, *gizli (latent)* içerik rüyanın altında yatan anlamı ifade eder. Bu nedenle, Lacan, Freud'un Oedipus'un Sofoclean versiyonunu ele alışı üzerine şöyle yazar;

Freud'un Sofokles'ten söz ederken anlattığı şekliyle Oedipus kompleksi, hiç de bir mit gibi ele alınmaz. Bu, göreceğiniz gibi, trajik unsur çıkarılmış Sofokles'in hikayesidir. Freud'a göre Sofokles'in oyununun ortaya koyduğu şey, kişinin babasını öldürdüğünde annesiyle yattığını, babayı öldürdüğünü ve annenin jouissance'ını nesnel ve öznel duyularla anlamak için, anneden zevk aldığını ve annenin de zevk aldığını ortaya koymaktadır. Oedipus'un babasını öldürdüğünü kesinlikle bilmemesi, bunun annesine zevk vermemesi ve kendisinin ondan hoşlanmaması, bu sorudaki hiçbir şeyi değiştirmez, çünkü kesinlikle bilinçdışının güzel bir örneğidir.²⁹

²⁷ Grigg, s. 56.

²⁸ Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 113.

²⁹ Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 114.

Lacan, Freud'un Oedipus mitini ele alışından farklı olarak, trajik öyküde söz konusu olan babanın Laius değil, Oedipus olduğunu öne sürer. Yani öldürülen baba değil, erişemediği gerçek tarafından kör edilmiş hadım edilmiş babadır. Bir mit olarak Oedipus'un hikayesi, baba olmanın, babanın yaşağına tabi olmamanın ya da anneden zevk almak için ölmesini dilemenin ne anlama geldiğıyle ilgilidir. Lacan'ın belirttiğı gibi, "efendinin konumunun özü hadım edilecekse, bu, ardıllığın iğdişten geldiğı anlamına gelmez mi? Oğul iğdiş edilirse, onu babanın işlevini kabul ettiren şey bu değil midir?"³⁰ Lacan, Freud'un babanın iğdiş edilmesini bu hakikatin "idealleştirilmiş" biçimiyle, her şeye gücü yeten baba miti ile gizlediğini ima eder. Babayı öldürterek iktidarını canlı tutar, bu da oğullarına aşılardığı sevgiyle koca bir düzenin temeli olmasını sağlar. Lacan'a göre Freud, bu iğdiş edilmeyi *cinayet* olarak "idealleştirerek" ya da gizleyerek onun gerçek potansiyelini de -histeriğın bir an için gördüğü bir potansiyeli- göz ardı eder.³¹

Freud'un Rüyası Olarak Oedipus

Oedipus kompleksini bir rüya ya da bir mit olarak ele alma arasındaki ayrımın bir sonucu olarak geniş kapsamlı sonuçları vardır. Lacan, mitler ve rüyalar arasındaki farkı ortadan kaldırmaz ve mitlere bir rüya gibi davranılması gerektiğini ya da rüyaların mitler olarak ele alınması gerektiğini söylemez.

Rüya oluşum mekanizmaları, rüyaları rüya gördükleri dile özgü hale getirir. Rüyalar bir dilin özelliklerine, çokanlamlılıklarına, belirsizliklerine, dili dil olarak oluşturan, tek sözcükle "lalangue"ye dayanır. Rüyaların bu dile özgü karakteri, Oedipus mitinin evrensellığı ile çelişir. Lacan, *mitin tercüme edilemez olduğunu* söyler. Ona göre, aynı mitin farklı dil topluluklarında çok az değişikliklerle bulunması, mitin evrensel bir yanı olduğu düşünüldüğünde tuhaf görünür. Sonuç olarak mitler gerçekten de bir dilsel topluluktan diğerine

³⁰ Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 95.

³¹ Tracy McNulty, "Beyond the Oedipus Complex", *After Lacan*, (Ed. Ankhı Mukherjee), Cambridge University Press 2018, NY. S. 67.

çevrilir. Bununla birlikte, Lacan'ın aklında olan şey, bir mitin herhangi bir dilde kök salmadığıdır. Bir mit ne belirli bir dilin içine yerleştirilmiştir ne de onun bir ifadesidir. Tersine, tıpkı özel adlar gibi, bir dilden diğerine tercüme edilmeden geçerek dilin bir parçası olur.³²

Ancak rüya bir mit değildir ve eğer Lacan, Oedipus kompleksinin “Freud'un rüyası” olduğunu düşünmekte haklıysa, o zaman Oedipus kompleksi de bir mit değildir. Eğer bu bir rüya ise, o zaman farklı kanunlara göre şekillenmiş olacaktır. Freud'un çalışmasında rüyalar, bilinçdışının *oluşumunun* bir ürünüdür.³³ Bu nedenle rüya çalışması, yoğunlaştırma ve yer değiştirme tarafından dikte edilen iki kodlama süreci aracılığıyla elde edilen, rüyanın altında yatan anlam olan gizli içeriği çarpıtır ve gizler. Bu bilinçsiz süreçlerin her ikisi de mit tarafından bilinmemektedir.

Rüya oluşumu sürecinde psişik yoğunlukların aktarımı ve yer değiştirmesi meydana gelir ve rüya içeriğinin metni ile rüya düşüncelerinin metni arasındaki fark bunların bir sonucu olarak ortaya çıkar. Burada varsaydığımız süreç, rüya çalışmasının temel kısmından başka bir şey değildir ve “rüya-yer değiştirmesi” olarak tanımlanmayı hak ediyor. Rüya-yer değiştirmesi ve rüya-yoğunlaşması, faaliyetlerine esasen rüyaların aldığı biçimi atfedebileceğimiz iki yönetici faktördür... Yer değiştirmenin sonucu, rüya içeriğinin artık rüya düşüncelerinin özüne benzememesi ve rüyanın bilinçdışında var olan rüya arzusunun çarpıtılmasından fazlasını vermemesidir.³⁴

Yoğunlaşma, rüya çalışmasının tek bir eylemde kaynaşma yeteneğine atıfta bulunurken, rüyanın yer değiştirmesi, rüya içeriğinin artık rüya düşüncelerine benzememesine neden olur. Bu aynı zamanda Lacan'ın vurguladığı *metafor* ve *metonimi* gibi dilsel işlemlere de benzer. “Zaten bilinçdışı düzeyinde, Freud'un dediği gibi, ille de çelişki ya da dilbilgisi olması gerekmeyen bir örgütlenme vardır;

³² Grigg, s. 57.

³³ Grigg, s. 56.

³⁴ Sigmund Freud, *Interpretation of Dreams*, trans. James Strachey, A Member of the Perseus Books Group, New York, 2010, 324.

ama yoğunlaştırma ve yer değiştirme yasaları benim metafor ve metonimi yasaları dediğim yasalardır.”³⁵ Metafor, analogi ile aynı şey değildir. Lacan’a göre metafor, yalnızca bir kelimenin yerine başka bir kelimenin geçmesi değil, metaforik yaratımı üreten kelimeler arasındaki etkileşimin bir sonucudur.

Metaforun yaratıcı kıvılcımı, iki görüntünün, yani eşit derecede gerçekleştirilmiş iki gösterenin yan yana gelmesinden doğmaz. Biri anlam zincirinde diğerinin yerini alarak diğerinin yerini alan iki gösteren arasında yanıp söner, gizli gösteren zincirin geri kalanıyla (metonimik) bağlantısı sayesinde varlığını sürdürür.³⁶

Öte yandan *metonimi*, metafora benzer şekilde işlev görür, ancak temel bir şekilde farklılık gösterir. *Metonimi*, aslında olgusal olarak kastedilene doğrudan atıfta bulunulmayan, tersine aynı anlamsal bağlama ait başka bir kelime veya kavram aracılığıyla gösterilen bir metafor türüdür. Başka bir ifadeyle, kelimelerin niyetlerinin dışında anlam yaratma yeteneğine atıfta bulunur.³⁷ Lacan *metonimi*, “gösterenin oluşturduğu gerçek alanın ilk yönünü *metonimi* olarak belirleyeceğim ki anlam orada bir yer edinebilsin.” diye yazar.³⁸ Ona göre *metonimi*, “özel bir zamansal yapı” unsuruyla ilgilidir.³⁹ Bu aynı zamanda, rüyanın yer değiştirmesine ve rüyanın yoğunlaşmasına izin verdiği için metafor ve *metoniminin* rüya çalışmasına neden uygulanabilir olduğunu da açıklar.

Bu nedenle, rüyalar ve mitler arasındaki fark oldukça belirgin bir hale gelir. Lacan için rüyalar, metafor ve *metonimi* ile aynı şekilde işlev gören yer değiştirme ve yoğunlaştırmaya sahiptir. Buna karşı-

³⁵ Jacques Lacan, *The Seminar Of Jacques Lacan, Book VII, The Ethics of Psychoanalysis 1959-1960*, Edited by Jacques-Alain Miller, W.W. Norton & Company, NY, 1997, s. 61.

³⁶ Lacan, *Écrits*, s. 422.

³⁷ Philippe Van Haute and Tomas Geyskens, *A Non-Oedipal Psychoanalysis? A Clinical Anthropology of Hysteria in The Works of Freud and Lacan*, Leuven University Press, Leuven, 2012, s. 155

³⁸ Lacan, *Écrits*, s. 421.

³⁹ Jacques Lacan, *The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis, The Seminar of Jacques Lacan Book XI*, Ed. Jacques-Alain Miller, Trans. Alan Sheridan, W.W. Norton & Company, New York, 1981, s. 176.

lık mitler, bilinçdışı yapılara atfedilebilecek bu dinamik temel yapıdan yoksundur. Böylelikle Lacan, Lévi-Strauss'un mit analizinin, rüya analizine kıyasla sınırlarının daha belirgin olduğu sonucuna ulaşır.

Basitçe, Freud'un bu temel miti nasıl ifade ettiğine bakıldığında, her şeyi Oedipus ile aynı sepete koymanın gerçekten yanlış olduğu açıktır. Tanrı aşkına, tabiri caizse, Musa'nın Oedipus ve ilkel kabilenin babasıyla ne ilgisi var?⁴⁰

Başka bir deyişle, Lacan'ın çarpıcı bulduğu şey, *Düşlerin Yorumu*, *Totem ve Tabu* ve *Musa ve Tektanrıcılık*'tan başlayarak bu üç farklı makale arasındaki ayrımı çökerten daha birçok Freud yorumcusunun olmasıdır. Sonuç olarak Lacan'ın önerisi, Oedipus kompleksi olan bir şemsiye kavram yerine her metne ayrı ayrı bakmaktır. Örneğin, ilkel kabilenin babasının öldürülmesi Ödipal bir şemayla karşılaştırılır. Lacan daha önceki yazılarında, mesela *Écrits*'te Oedipus kompleksi ile ilkel kabile miti arasındaki ayrımı ortadan kaldırır, ancak *The Other side of Psychoanalysis*'te Oedipus kompleksi ile ilkel kabile miti arasında net bir ayrım yapar.

O zaman elimizde Sofokles'ten alınmış Oedipus miti var. Ve bir de daha önce bahsettiğim, aslı astarı olmayan ilkel kabilenin babasının öldürülmesi hikayesi var. Sonucun tam tersi olması çok ilginç.⁴¹

Bu, Freud'un Oedipus kompleksine neden bu kadar vahşice tutunduğu sorusunu gündeme getirir. Oedipus kompleksi ile ilkel kabile miti arasındaki baskın fark, yasa ve arzu arasındaki tersine çevirmedir. Oedipus kompleksi, babanın yasanın bir temsili olarak görülmesi kadar arzusunun yasa tarafından nasıl düzenlendiğini de açıklar, oysa ilkel kabile mitinde *yasa*, babanın öldürülmesinin bir sonucudur. Her iki durumda da çelişkili sonuçlar vardır, ancak her iki açıklamada da evrensel özellik babanın rolüdür. Lacan, bunun Freud'un *babayı kurtarmak* istemesiyle ilgili olduğunu öne sürer.

⁴⁰ Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 117.

⁴¹ Lacan, *The Other Side of Psychoanalysis*, s. 114.

Değerlendirme ve Sonuç

Lacan, Freud'un Oedipus kompleksine ilişkin klasik yaklaşımını eleştirerek, bu kavramın psikanalizin merkezinde yer almasının her durumda geçerli bir model sunmadığını savunmuştur. Freud, Oedipus kompleksini bireysel cinsel gelişimin evrensel bir aşaması olarak tanımlarken, Lacan bu yaklaşımın, bireyin kimlik gelişimindeki dilsel ve yapısal boyutları göz ardı ettiğini ileri sürer. Lacan'a göre, Oedipus kompleksi, yalnızca bireysel bir çatışma değil, aynı zamanda toplumsal ve sembolik düzenin bir parçasıdır ve bu nedenle, her birey için aynı şekilde işlemez.

Freud'un Oedipus kompleksini biyolojik temellere dayandırarak evrenselleştirme çabası, Lacan tarafından eleştirilmiş ve yeniden yorumlanmıştır. Lacan, özellikle babanın rolüne ilişkin sembolik bir yaklaşım benimseyerek, bu figürün yalnızca fiziksel bir varlık olarak değil, aynı zamanda toplumsal yasaların ve düzenin taşıyıcısı olarak anlaşılması gerektiğini savunur. Bu bağlamda, Lacan, Freud'un teorisini dilbilimsel bir çerçeveye taşımış ve bireyin kimlik gelişiminde sembolik düzenin belirleyici olduğunu vurgulamıştır.

Lacan'ın erken dönem yazılarında Freud'a bağlılık dikkat çerken, ilerleyen dönemlerde teorik bir dönüşüm gerçekleşmiş ve Freud'un bireysel psikolojiye odaklanan yaklaşımına eleştirel bir mesafeye yaklaşılmıştır. Bu dönüşüm, Oedipus kompleksinin psikanalizin merkezi unsuru olmaktan çıkarılması ve bunun yerine, bireyin toplumsal bağlamdaki konumunu anlamak için bir araç olarak yeniden değerlendirilmesi gerektiği fikrini beraberinde getirmiştir. Lacan'ın bu yeniden yorumlaması, psikanalitik teorinin bireysel biyolojiden toplumsal yapıya ve dilsel süreçlere doğru genişlemesini sağlamıştır.

Sonuç olarak, Lacan, Oedipus kompleksinin psikanalizdeki yerini yeniden şekillendirerek, bu kavramın bireysel psikopatolojinin ötesine geçen bir analiz aracı olabileceğini göstermiştir. Freud'un bireysel düzeyde sunduğu çerçeve ile Lacan'ın yapısal ve dilsel odaklı yaklaşımları arasındaki bu fark, psikanalizin teorik ufkunu genişleten önemli bir katkıdır.

Lacan, Freud'un Oedipus kompleksine yönelik yaklaşımını eleştirerek, bu kavramın evrensel ve psikanalitik teorinin merkezi bir unsuru olarak görülmesine itiraz etmiştir. Freud'un Oedipus kompleksini bireysel psikolojinin temel bir yapı taşı olarak değerlendirmesi, Lacan tarafından kültürel ve tarihsel bağlamlardan bağımsız bir genelleme olarak görülmüştür. Lacan, bu kavramın bireyin bilinçdışını anlamakta tekil bir araç olamayacağını savunmuş ve Oedipus kompleksini sembolik düzenin bir parçası olarak yeniden yorumlamıştır.

Freud'un biyolojik ve bireysel odaklı yaklaşımının aksine, Lacan, dilin ve yapısal ilişkilerin psikolojik süreçlerdeki belirleyici rolünü vurgulamıştır. Bu çerçevede, Lacan, Oedipus kompleksini sadece bireyin ailesel ilişkilerinde değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapılarla olan etkileşiminde anlamlandırmıştır. Bu dönüşüm, psikanaliz teorisinin birey merkezli bir çerçeveden toplumsal bağlamları da kapsayan daha geniş bir anlayışa evrilmesini sağlamıştır. Lacan'ın, Oedipus kompleksinin psikanalizin merkezinden çıkarılması gerektiği fikri, onun yapısal antropoloji, dilbilim ve felsefeyle olan güçlü etkileşimlerinden beslenmiştir.

Lacan, Oedipus kompleksini daha geniş bir bağlama oturtmak için Claude Lévi-Strauss'un yapısal antropolojisinden önemli ölçüde etkilenmiştir. Lévi-Strauss, mitlerin, toplumsal yapıların işleyişini anlamak için birer araç olarak kullanılabileceğini savunmuş ve bu yaklaşım Lacan'ın psikanalitik teorisine ilham kaynağı olmuştur. Oedipus miti, Lacan'ın analizinde, bireyin kişisel deneyimlerinden çok, toplumsal ve kültürel düzenin bir parçası olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Bu mit, Lacan için insanın kökenine ve toplumsal yapıların işlevine dair bir sembol haline gelmiştir. Oedipus mitindeki baba figürü, Lacan'ın teorisinde yasaların ve toplumsal düzenin sembolik bir temsilcisi olarak öne çıkar. Bu bağlamda, Oedipus miti, sadece bireysel bir hikâye değil, aynı zamanda toplumsal bağların, kuralların ve normların işleyişini anlamak için bir araçtır. Lacan'ın bu mi-

tolojik ve antropolojik yorumları, psikanalizi, bireysel bilinçdışından daha geniş bir toplumsal ve yapısal bağlama taşımış ve bu dönüşüm, Oedipus kompleksinin anlamını yeniden şekillendirmiştir.

Lacan, bireyin kimlik gelişimini anlamak için “ayna evresi”ni psikanalitik teorisinin merkezine yerleştirmiştir. Ayna evresi, çocuğun kendi yansımasını fark ettiği erken bir dönemi ifade eder. Bu süreç, bireyin “benlik” kavramını oluşturmaya başladığı kritik bir aşamadır. Ancak bu kimlik, yalnızca bireyin kendi deneyimlerinden değil, aynı zamanda diğerleriyle kurduğu ilişkilerden türetilen bir yapı olarak tanımlanır. Bu bağlamda, ikincil özdeşleşme, bireyin ayna evresinde başlayan ve sosyal ilişkilerle genişleyen bir özdeşleşme sürecini temsil eder. Lacan, bu sürecin kimlik oluşumunda temel bir unsur olduğunu vurgular ve bireyin, başkalarının algıları ve arzularıyla şekillenen bir öz yapısı geliştirdiğini belirtir.

Oedipus kompleksinin işleyişinde arzunun belirleyici bir rol oynadığı, Lacan’ın teorisinin bir diğer önemli bileşenidir. Lacan’a göre, arzu, bireyin kimlik gelişiminde ve toplumsal düzene uyum sağlamasında yönlendirici bir güçtür. Bu arzu, yasaların ve babanın sembolik temsilleriyle düzenlenir. Babanın yasayı temsil eden figür olarak ortaya çıkması, bireyin kendi arzusunu toplumsal kurallara uygun bir şekilde şekillendirmesine olanak tanır. Bu bağlamda, arzu, yalnızca bireyin içsel bir deneyimi değil, aynı zamanda toplumsal bağların oluşumunda etkili bir dinamiktir.

Ayna evresi ve ikincil özdeşleşme süreçleri, bireyin kimliğini oluştururken hem bilinçdışı dinamiklerin hem de toplumsal düzenlemelerin bir araya geldiği karmaşık bir yapı sunar. Lacan’ın teorisi, kimlik oluşumunu ve arzunun birey üzerindeki etkisini anlamak için güçlü bir çerçeve sağlamaktadır. Bu, bireyin hem kişisel hem de toplumsal bağlamlarda nasıl bir kimlik geliştirdiğini anlamak için önemli bir perspektif sunar. Bu nedenle, ikincil özdeşleşme ve arzu kavramları, Oedipus kompleksinin çok katmanlı yapısının daha geniş bir bağlamda değerlendirilmesine olanak tanır.

Freud’un Oedipus kompleksine yönelik yaklaşımı, bireysel ve biyolojik bir çerçevede temellenmiştir. Freud, Oedipus kompleksini

bireyin erken çocukluk döneminde yaşadığı cinsel ve ailevi çatışmaların bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda, baba figürü, bireyin bilinçdışı çatışmalarında ve ahlaki değerlerin gelişiminde merkezi bir rol oynar. Freud, bu süreci bireyin iç dünyasında gerçekleşen biyolojik ve psikolojik bir olgu olarak tanımlar.

Lacan ise, Freud'un bu bireysel ve biyolojik odaklı perspektifine yapısal ve dilsel bir yorum getirir. Lacan, Oedipus kompleksini, bireyin dil ve sembolik düzenle ilişkisinin bir yansıması olarak değerlendirir. Freud'un fiziksel baba figüründen ziyade, Lacan için baba, yasaların ve toplumsal düzenin sembolik bir temsili olarak önem kazanır. Bu nedenle, Lacan'ın teorisinde Oedipus kompleksi, bireyin yalnızca içsel çatışmalarını değil, aynı zamanda toplumsal bağlamdaki yerini anlamak için bir araçtır. Freud'un bireysel içgüdü ve cinsellik vurgusunun aksine, Lacan, bireyin bilinçdışının dilsel yapısını ve arzusunun toplumsal dinamiklerle nasıl şekillendiğini öne çıkarır.

Lacan'ın psikanaliz teorisi, Claude Lévi-Strauss'un yapısal antropolojiye yönelik çalışmalarıyla önemli ölçüde beslenmiştir. Lévi-Strauss, mitlerin toplumsal yapıların işleyişini ve insan davranışlarını anlamada bir araç olarak kullanılabileceğini savunmuştur. Ona göre, mitler, toplumsal normların ve düzenin sembolik ifadeleridir. Bu anlayış, Lacan'ın Oedipus kompleksine yönelik yeniden değerlendirmesinde kritik bir rol oynamıştır.

Lacan, Oedipus mitini bireysel bir hikâye olarak değil, toplumsal ve kültürel yapıların bir yansıması olarak yorumlamıştır. Lévi-Strauss'un mitolojik analizleri, Lacan'a, Oedipus kompleksinin bireysel düzeyden daha geniş bir yapısal bağlama taşınabileceğini göstermiştir. Özellikle baba figürü, Lacan'ın teorisinde toplumsal düzenin temsili bir unsuru olarak görülmüştür. Bu bağlamda, Lacan, Lévi-Strauss'un mitlerin yapısal analizine dair metodolojisini, psikanalitik teoriyi toplumsal ve kültürel bağlamlarla bütünleştirmek için bir araç olarak kullanmıştır.

Freud ve Lacan'ın yaklaşımlarının karşılaştırılması, psikanali-

zin bireysel psikoloji ile toplumsal yapıların kesişiminde nasıl evrildiğini gösterir. Lacan'ın Lévi-Strauss'tan ilham alarak geliştirdiği yapısal çerçeve, Oedipus kompleksini bireysel bir olgudan toplumsal ve kültürel bir sembole dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, psikanalizin yalnızca bireysel terapi süreçlerinde değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel analizlerde de etkili bir araç haline gelmesini sağlamıştır.

Lacan, Oedipus mitini bireysel psikolojik süreçlerin ötesine taşıyarak, bu miti toplumsal ve kültürel dinamikleri anlamak için bir sembol haline getirmiştir. Freud'un Oedipus kompleksine dair bireysel ve ailevi bir çatışma olarak geliştirdiği yaklaşımın aksine, Lacan, bu miti sembolik düzenin ve toplumsal normların bir temsilcisi olarak yeniden yorumlamıştır. Lacan'a göre, Oedipus kompleksi, yalnızca bireyin psikolojik çatışmalarını değil, aynı zamanda toplumsal yapıların ve yasaların işleyişini de ifade eder.

Oedipus mitindeki baba figürü, Lacan'ın teorisinde yalnızca bireyin içsel dünyasında otoriteyi temsil eden bir karakter değil, aynı zamanda toplumsal düzeni ve hukuku sembolize eden bir unsurdur. Bu bağlamda, Lacan, bireyin arzularını ve kimlik oluşumunu toplumsal bağlamda değerlendirir. Oedipus miti, bireysel psikolojiden toplumsal yapılar arasındaki geçişi anlamak için güçlü bir sembolik çerçeve sunar. Bu yaklaşım, bireyin yalnızca kendi bilinçdışı dinamiklerini değil, aynı zamanda toplumsal düzenle olan ilişkisini de analiz etmeye olanak tanır.

Lacan'ın psikanalitik teorisi, Claude Lévi-Strauss'un yapısal antropolojisiyle derin bir kesişim noktasına sahiptir. Lévi-Strauss, mitlerin toplumsal yapıların ve insan davranışlarının sembolik ifadeleri olduğunu savunur. Bu anlayış, Lacan'ın Oedipus kompleksini yalnızca bireysel bir fenomen olarak değil, aynı zamanda yapısal bir analiz aracı olarak yeniden değerlendirmesine olanak tanımıştır. Lacan, Lévi-Strauss'un mitolojik analizlerinden ilham alarak, Oedipus mitini bireyin toplumsal bağlamdaki yerini anlamak için önemli bir sembol haline getirmiştir.

Lévi-Strauss'un mitlerin yapısal analizine yönelik yaklaşımı,

Lacan'ın dil ve sembolik düzenle ilgili teorik çalışmalarını derinleştirmiştir. Özellikle, bireyin bilinçdışının yapılandırılmasında dilsel süreçlerin belirleyici olduğunu vurgulayan Lacan, Lévi-Strauss'un mitlerin bir "dil" gibi işlediği fikrini psikanalitik çerçeveye uyarlamıştır. Bu kesişim, psikanalizi bireysel psikolojik süreçlerin ötesine taşıyarak, kültürel ve toplumsal yapıların analizine dahil etmiştir.

Lacan'ın psikanaliz ve yapısal antropoloji arasındaki bu bağlantıyı kurması, Oedipus kompleksini daha geniş bir toplumsal ve kültürel çerçeveye oturtmasına olanak sağlamıştır. Bu sayede, psikanalitik teori, bireysel terapi süreçlerinin ötesine geçerek, toplumsal dinamiklerin ve kültürel yapıların daha kapsamlı bir analizine hizmet eder hale gelmiştir. Yapısal antropoloji ve psikanalizin bu kesişim noktası, insan davranışlarının ve toplumsal yapıların daha bütüncül bir şekilde anlaşılmasını mümkün kılar.

Lacan'ın ayna evresi teorisi, bireyin benlik algısının ilk oluşumunu açıklamak için kritik bir çerçeve sunar. Ayna evresi, bireyin kimlik gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilir; bu evre, bireyin kendini başkalarının gözünden görmeye başladığı bir süreci temsil eder. Lacan'a göre, bu süreçte bireyin kimliği, başkalarının arzularına ve algılarına bağlı olarak şekillenir.

Modern psikanalitik terapi, ayna evresi kavramını bireyin kimlik sorunlarını anlamak ve çözmek için kullanır. Örneğin, bireydeki özgüven eksikliği, yabancılaşma ve aidiyet hissi sorunları, terapötik süreçte bu erken özdeşleşme dinamikleriyle ilişkilendirilerek ele alınabilir. Ayrıca, ikincil özdeşleşme süreçlerinin anlaşılması, bireyin ilişkisel çatışmalarını ve benlik algısını yeniden yapılandırmasında terapötik bir araç olarak kullanılabilir. Bu bağlamda, bireyin kendisini toplumsal ve kişisel bağlamda nasıl tanımladığını keşfetmesine yardımcı olmak, terapisinin temel hedeflerinden biri haline gelir.

Lacan'ın teorisinde arzu, bireyin hem bilinçdışı süreçlerinde hem de toplumsal bağlamdaki yerini belirlemede merkezi bir rol oynar. Arzunun düzenlenmesi, bireyin içsel çatışmalarını çözmede kritik bir öneme sahiptir. Lacan'a göre, bireyin arzusu, sembolik baba figürü tarafından düzenlenir ve şekillendirilir. Baba figürü,

yalnızca bireysel otoriteyi değil, aynı zamanda toplumsal düzeni ve yasayı temsil eder.

Terapötik süreçte, bireyin arzularının farkına varması ve bu arzuları düzenleme yollarını öğrenmesi, duygusal dengesini sağlamak açısından hayati bir öneme sahiptir. Sembolik baba figürünün işlevi, bireyin arzularını sınırlandırarak, daha sağlıklı ve toplumsal bağlamda uyumlu bir kimlik geliştirmesine olanak tanır. Bu kavram, bireyin geçmiş travmatik deneyimlerini anlamasına ve bu deneyimlerin hayatındaki etkilerini yeniden değerlendirmesine yardımcı olmak için kullanılabilir.

Terapötik yaklaşımlar, bireyin arzularını düzenlemede bir denge oluşturmayı hedefler. Örneğin, bireydeki doyumsuz arzular ya da bastırılmış duyguların keşfedilmesi ve bu duyguların toplumsal bağlamdaki etkilerinin incelenmesi, terapi süreçlerinin önemli bir parçasıdır. Lacan'ın bu teorileri, bireyin hem bireysel hem de toplumsal bağlamdaki yerini anlamasını sağlamak için güçlü bir çerçeve sunar.

Ayna evresi ve arzunun düzenlenmesine ilişkin Lacan'ın teorileri, modern psikanalitik terapide bireyin benlik algısını ve ilişkisel dinamiklerini anlamada temel bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu teoriler, bireysel psikolojik sorunların çözümüne ek olarak, bireyin toplumsal bağlamdaki yerini anlamasına ve güçlendirmesine yardımcı olur. Bu nedenle, Lacan'ın teorileri, psikanalitik terapiye hem teorik hem de pratik katkılar sağlamaktadır.

Lacan, Freud ve Lévi-Strauss'un teorileri, psikanaliz, yapısal antropoloji ve kültürel çalışmaların kesişim noktasında yer alır ve bu teorilerin disiplinlerarası bağlamda daha fazla incelenmesi gereklidir. Freud'un Oedipus kompleksi, bireysel bilinçdışı süreçler ve psikolojik gelişim bağlamında temellendirilirken, Lacan bu kavramı dilsel ve yapısal bir çerçevede yeniden yorumlamıştır. Lévi-Strauss ise, mitlerin ve toplumsal yapıların insan davranışlarını anlamadaki işlevine dikkat çekerek, Oedipus kompleksinin kültürel bir sembol olarak önemini vurgulamıştır. Disiplinlerarası çalışmalar, bu üç dü-

şünürün teorilerinin ortak noktalarını ve farklılıklarını daha derinlemesine anlamak için bir fırsat sunar. Örneğin, Lacan'ın Lévi-Strauss'tan etkilenerek Oedipus kompleksini bireysel bir psikolojik olgu olmaktan çıkarıp toplumsal ve kültürel bir sembol olarak ele alması, psikanalizin sınırlarını genişletmiştir. Bu tür bir analiz, psikanalitik teorinin antropolojik ve kültürel bağlamlarda yeniden yorumlanmasına katkıda bulunabilir.

Lacan'ın teorileri, Oedipus kompleksini bireysel psikolojiden toplumsal ve kültürel bir bağlama taşıyarak, psikanalitik teorinin sınırlarını genişletmiştir. Ancak, bu dönüşüm aynı zamanda teorinin klinik bağlamdaki işlevselliğini sorgulamakta ve Batı merkezli bir anlayışın ötesine geçmekte zorlanmaktadır. Lacan'ın teorilerinin, farklı kültürel ve toplumsal bağlamlarda nasıl uygulanabileceğine dair daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Ayrıca, Oedipus kompleksinin hem bireysel hem de toplumsal düzeydeki etkilerini analiz etmek için karşıt görüşlerin de dahil edilmesi, teorik çerçevenin daha dengeli bir şekilde ele alınmasını sağlayacaktır.

Bu eleştiriler, Lacan'ın Oedipus kompleksi anlayışının psikanalitik teorideki yerini anlamak ve geliştirmek için bir fırsat sunmaktadır. Çalışma, Lacan'ın teorik yeniliklerini vurgularken, bu yeniliklerin sınırlarını da sorgulayarak, daha geniş bir psikanalitik ve kültürel bağlama ulaşmayı hedeflemelidir.

Kaynaklar

- Freud, Sigmund. "The Ego and the Id" (1923). *Sigmund Freud: A Brief Life*, trans. Joan Riviere, W. W. Norton & Company, London, 1989.
- Freud, Sigmund, *Interpretation of Dreams*, trans. James Strachey, A Member of the Perseus Books Group, New York, 2010.
- Grigg, Russell. "Beyond the Oedipus Complex", *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*, (Ed. Justin Clemens and Russell Grigg), Duke University Press, London, 2006.
- Lévi-Strauss, Claude. "The Structural Study of Myth", *The Journal of American Folklore*, 1955, Vol. 68, No. 270, Myth: A Symposium, 1955.
- Lacan, Jacques. *Écrits: The First Complete Edition in English*, trans. Bruce Fink,

W.W. Norton & Company, NY, 2006

Lacan, Jacques. *The Seminar Of Jacques Lacan, Book VII, The Ethics of Psychoanalysis 1959-1960*, Edited by Jacques-Alain Miller, W.W. Norton & Company, NY, 1997.

Lacan, Jacques. *The Seminar of Jacques Lacan Book XVII: The Other Side of Psychoanalysis*, ed. Jacques-Alain Miller, tr. Russell Grigg, W. W. Norton, NY, 2007.

Lacan, Jacques. *The Seminar Of Jacques Lacan, Book VII, The Ethics of Psychoanalysis 1959-1960*, Edited by Jacques-Alain Miller, W.W. Norton & Company, NY, 1997.

Lacan, Jacques. *The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis, The Seminar of Jacques Lacan Book XI*, Ed. Jacques-Alain Miller, Trans. Alan Sheridan, W.W. Norton & Company, New York, 1981

McNulty, Tracy. "Beyond the Oedipus Complex", *After Lacan*, (Ed. Ankhi Mukherjee), Cambridge University Press, NY, 2018.

Van Haute, Philippe. Geyskens, Tomas. *A Non-Oedipal Psychoanalysis? A Clinical Anthropology of Hysteria in The Works of Freud and Lacan*, Leuven University Press, Leuven, 2012.